

Yttrande över ändring av Skogsstyrelsens föreskrifter till 29 § skogsvårdslagen

Granbarkborrar är en del av det naturliga skogsekosystemet. En naturskog innehåller ofta olika trädslag i olika åldrar och storlekar. Flera av träden är ofta gamla och det finns döda träd i olika nedbrytningsstadier. Granbarkborren måste ha tillgång till färsk innerbark på gran och är varken intresserad av döda träd utan bark eller lövträd. Det gör att avståndet mellan lämpliga granar för granbarkborren i naturskogar kan vara förhållandevis stort och att det blir svårare för insekten att etablera sig.¹

Eftersom en stor del av dagens skogslandskap är påverkat av skogsbruk gynnar etableringen av likåldiga och täta granbestånd granbarkborren. De gynnas bland annat av vindfällda träd i hyggeskanter eller fristående träd som lämnats på hyggen. De lockas även till färsk hyggen, troligtvis på grund av doften från stubbar och ris samt av feromon från artfränder.²

Granbarkborren är också en viktig födoresurs för många skogsarter såsom hackspettar, rovlevande flugor, skalbaggar och parasitsteklar.³ Granbarkborren skapar död ved vilket är en bristvara för många lavar, mossor, svampar, insekter och fåglar i dagens skogar. Granbarkborreangrepp i en naturskog behöver inte betyda något negativt - det behövs mer död ved i skogen. Det är viktigt att skogsbruket i enlighet med miljömål och EU-lagstiftning ger livsutrymme även för granbarkborrar i skogslandskapet då de utgör en värdefull del av skogsekosystemet.

När klimatet blir varmare kommer problemen med granbarkborren att öka och med bara ett trädslag ökar risken för massspridning. Monokulturer missgynnar inte bara den biologiska mångfalden utan är också extra utsatta för klimatförändringars effekter i form av bl.a. stormfällningar, torka, insekts- och svampangrepp. Skogsstyrelsen måste av den anledningen verka för att skogsbruket överger den ensidiga satsningen på barrskog. Skogen behöver klimatsäkras genom naturlig förnyring och främjande av varierande blandskogar. Detta gynnar även ett flertal andra ekosystemtjänster vilket behöver belysas i föreskrifterna till 29 § skogsvårdslagen.^{4,5}

För att minska risken för allvarliga massförekomster av granbarkborre är det också viktigt att de arter som är predatorer på granbarkborre gynnas och bevaras i hela skogslandskapet. Många av dessa lever i naturskogsartade miljöer med bland annat riklig förekomst av död ved. Sådana miljöer bör bevaras/återskapas och finnas jämnt spridda över hela skogslandskapet.

Skogsstyrelsen skriver i "*Konsekvensutredning av Skogsstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SKSFS 2011:7) till 29 § skogsvårdslagen*" (daterad 2019-11-28) att det är normalt effektivt att aktivt söka upp angripna träd och trädgrupper i skogen för att sedan avverka och forsla ut dem via den så kallade sök-

¹ Skogsstyrelsen (2017-06-14). *Granbarkborrens roll i skogens ekosystem*; <https://www.skogsstyrelsen.se/bruka-skog/skogsskador/insekter/granbarkborre/granbarkborrens-roll-i-skogens-ekosystem/>

² Hedgren, P.O. (2003). Granbarkborren (*Ips typographus*) och naturvården. *Entomologisk Tidskrift* 124 (3): 159-165; http://www.sef.nu/download/entomologisk_tidskrift/et_2003/ET2003%20159-165.pdf

³ <http://granbarkborre.slu.se/populationsdynamik.php>

⁴ Holm, S. O. (2015). *A Management Strategy for Multiple Ecosystem Services in Boreal Forests*. *Journal of Sustainable Forestry* 34, 358-379; <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10549811.2015.1009633?journalCode=wjsf20>

⁵ Gamfeldt, L. et al. (2013). *Higher levels of multiple ecosystem services are found in forests with more tree species*. *Nat. Commun.* 4:1340; <https://www.nature.com/articles/ncomms2328>

och plockmetoden. Nu bedöms dock angripen mängd granskog vara av sådan omfattning att det inte är realistiskt att skogsbruket kommer att hinna arbeta på det sättet mer än i begränsad omfattning. Denna hetsjakt på granbarkborreangripna skogar kommer troligtvis att leda till omfattande avverkningar där inte enbart gran avverkas. Lövträd och död ved (utan bark) som är av stor betydelse för den biologiska mångfalden och behöver bevaras kommer troligtvis att påverkas negativt av avverkningarna.

Skogsstyrelsen behöver också informera om och vara tydlig med varför barkborredödade träd inte ska avverkas under vintern. En stor del av granbarkborrarna övervintrar i marken och blir kvar i skogen om avverkning utförs under vintern och våren.^{6,7} Mycket av barken, med barkborrar, riskerar dessutom att ramla av i skogen när skördaren upparbetar träden. Om dispens ges för att ta ut enstaka träd på grund av barkborreangrepp får inte hela skogen tas ner.

Skogsstyrelsen skriver i konsekvensutredningen att det även kan bli aktuellt att behandla fångsvirke med insekticider. Det förslag som Skogsstyrelsen lägger fram gällande kapitel 6 i Skogsstyrelsens föreskrifter till skogsvårdslagen reglerar dock inte insektidanvändning. FSC kan eventuellt bevilja dispens för nyttjande av kemikalier för att bekämpa granbarkborrar. Användning av insekticider ska inte förespråkas alls med tanke på deras toxicitet som är giftigt inte bara för granbarkborrar utan även andra insekter och ofta även vattenlevande organismer. Även risker för bioackumulation finns.

Det rådande läget gällande granbarkborren medför att stora mängder av angripna skogar kommer att avverkas. Det höga tempot ökar risken för att förhastade beslut tas och utan hänsyn till den berörda skogens naturvärden. Redan i år (2019) har ett flertal skogar som ingått i pågående naturreservatsförhandlingar eller nyckelbiotoper planerats för avverkning eller avverkats i förebyggande syfte.⁸ Granbarkborreangrepp används som en förevändning för avverkningsåtgärder i skogar med höga naturvärden eller i naturreservat. Detta trots att analyser från det hårt drabbade Götaland visar att ca 97 procent av skogen där granbarkborrar trivs ligger utanför naturreservat och andra skyddade områden.⁹

Skyldigheten att bekämpa skadeinsekter i skogsvårdslagen gäller bl.a. inte i naturreservat i enlighet med §4 skogsvårdslagen:

”Bestämmelser i denna lag eller med stöd av lagen meddelade föreskrifter skall inte tillämpas i den mån vad där sägs strider mot 7 kap. 11 § andra stycket miljöbalken eller mot föreskrifter som har meddelats med stöd av 7 eller 8 kap. samma balk eller med stöd av annan lag.”

Dock gäller skogsvårdslagens regler i naturreservat där skogsbruk inte regleras med föreskrift enligt 7 kap. miljöbalken samt i vissa Natura 2000-områden.

Skogsstyrelsen bör därför i föreskrifterna förtydliga att skyldigheterna i 29 § skogsvårdslagen inte ska utföras i formellt skyddade skogsområden (nationalparker, naturreservat, naturvårdsavtal och biotopskydd), områden som planeras för formellt skydd, Natura 2000-områden, nyckelbiotoper och värdekärnor. Detta är nödvändigt för att bevara områden med höga naturvärden, för att klimatsäkra skogar, minska sannolikheten för massspridning av granbarkborrar och för att gynna andra samhällsintressen än skogsbruk, såsom friluftsliv, turism och rekreation.

⁶ <https://www.landskogsbruk.se/skog/barkborren-folier-inte-med-virket/>

⁷ <http://www-gran.slu.se/Webbok/PDFdokument/Granbarkborren%20och%20andra%20skadeinsekter%2006%2001%2020.pdf>

⁸ <https://ostergotland.naturskyddsforeningen.se/2019/05/01/vardefulla-skogar-avverkas-pa-grund-av-barkborre/>

⁹ <https://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Naturvard/Skydd-av-natur/Angrepp-av-granbarkborrar-i-skyddade-omraden/>

Föreskrifterna i 29 § skogsvårdslagen gäller även på mark som inte är skogsmark men dock inte (kap. 6:2):

1. i fjällnära skog enligt avgränsningen i Skogsstyrelsens föreskrifter (SKSFS 1991:3) om gränserna för fjällnära skog,
2. skadad skog på skogligt impediment. Med begreppet skogligt impediment avses detsamma som anges i definitionen i 2 § skogsvårdslagen (1979:429),
3. skog inom område som omfattas av naturvårdsavtal enligt 7 kap. 3 § jordabalken, om ett syfte med avtalet är att gynna förekomsten av död ved,
4. stubbar, högstubbar och stubbvältor.

Det är viktigt att det framgår i föreskrifterna till 29 § skogsvårdslagen att fjällnära skog, impediment och naturvårdsavtal är fortsatt undantagna från skyldigheten att bekämpa skadeinsekter såsom granbarkborre.

En hård bekämpning av granbarkborrar kan dessutom vara i konflikt med artskyddsförordningen då granbarkborrar utgör en viktig födoresurs för flera skyddade arter som ex. tretåig hackspett. Artskyddsförordningens strikta skydd gäller även för skogsbruket och det bör skrivas in i föreskrifterna att barkborrebekämpning ej får ske om detta står i strid med artskyddsförordningen.

Bekämpningsåtgärder mot granbarkborrar kan stå i strid med EU:s art och habitatdirektiv och fågeldirektiv. I en dom i EU-domstolen (Mål C-441/17) slås det fast att Polens bekämpning av granbarkborrar i Bialowiezaskogen står i strid med de båda EU-direktiven.¹⁰ EU-domstolen förbjuder med hänvisning till direktiven därför Polen att fortsätta bekämpa granbarkborre genom att avverka granar i skogen. EU-domstolen nämner arter som tretåig hackspett, vitryggig hackspett, sparvuggla och pärluggla som arter som skulle kunna missgynnas av avverkning av barkborreangripna granar. Samtliga fåglar omfattas av EU:s fågeldirektiv och är skyddade enligt svenska artskyddsförordningen. I samband med frågan kring förslaget till en skärpning av granbarkborrebekämpningen måste EU:s naturvårdsdirektiv och Bialowiezadomen särskilt beaktas.

Slutsats

Förtydliga i föreskrifterna till 29 § skogsvårdslagen att åtgärder mot skadliga insekter (inkl. granbarkborre) **inte** ska utföras:

- I formellt skyddade skogsområden, områden som planeras för formellt skydd, Natura 2000-områden, nyckelbiotoper och värdekärnor.
- I fjällnära skog, impediment, naturvårdsavtal, stubbar, högstubbar och rotvältor.
- I strid mot artskyddsförordningen, EU:s art och habitatdirektiv och fågeldirektiv.

Det är nödvändigt att bevara områden med höga naturvärden för den biologiska mångfaldens skull, för att klimatsäkra skogar, minska sannolikheten för massspridning av granbarkborrar och för att gynna andra samhällsintressen än skogsbruk, såsom friluftsliv, turism och rekreation.

¹⁰ Europeiska unionens officiella tidning (2018-06-11). Domstolens dom (stora avdelningen) av den 17 april 2018 – Europeiska kommissionen mot Republiken Polen (Mål C-441/17); https://eur-lex.europa.eu/legal-content/sv/TXT/PDF/?uri=uriserv%3AOJ.C_.2018.200.01.0020.01.SWE

Barkborreangreppen ses som en kris eftersom det drabbar virkesvärdet i skogen. Istället för att avverka biologiskt värdefulla äldre skogar med granar, bör skogsbruket förebygga eventuella massangrepp och klimatanpassa skogsskötseln genom att sluta anlägga instabila och sårbara barrmonokulturer. Skogsstyrelsen måste informera mer om betydelsen av, förespråka och skapa incitament för att gynna blandskogar, naturlig föryngring och ökat lövinslag.

För Skydda Skogen,
Amanda Tas